

เรื่อง การทดแทนช่องว่างการสูญเสียฟันด้วยวิธีการปลูกถ่ายฟัน (Autogenous tooth transplantation)

นางสาวรณานุช พงศ์พิศ
โรงพยาบาลสกลนคร

บทคัดย่อ

การทดแทนช่องว่างจากการสูญเสียฟันแท้ ทางทันตกรรมสามารถแก้ไขได้หลายหลากวิธี ได้แก่ การใส่ฟันปลอม การปิดรากเทียม และการปลูกถ่ายฟัน เพื่อให้ผู้ป่วยยังสามารถเคี้ยวอาหารได้อย่างปกติ และเป็นการป้องกันไม่ให้ฟันที่อยู่ข้างเคียงรวมถึงฟันคู่สบล้มและงอกย้อยเข้ามาสู่ช่องว่าง โดยการปลูกถ่ายฟัน คือ การผ่าตัดย้ายฟันจากที่หนึ่งไปปลูกอีกที่หนึ่งในคนเดียวกัน แทนที่ลงในช่องว่างที่มีการสูญเสียฟันไป ส่วนมากฟันที่จะใช้ในการปลูกถ่ายคือฟันกรามซี่ที่สาม การปลูกถ่ายฟันนั้นมีข้อบ่งชี้ในการรักษา ได้แก่ ตัวผู้ป่วย ฟันซี่ที่จะทำการปลูกตำแหน่งรับฟันที่ปลูก รวมถึงความเชี่ยวชาญในการรักษาของตัวทันตแพทย์เอง ปัจจัยเหล่านี้มีผลทำให้การรักษาสำเร็จ

บทความนี้เป็นรายงานผู้ป่วยหญิงไทยอายุ 17 ปี มาด้วยอาการปวดฟันกรามล่างด้านขวาในสุด ตรวจในช่องปากพบฟันกรามล่างขวาซี่ที่สองผุลึก เคาะปวด จากภาพถ่ายรังสีพบฟันกรามล่างขวาซี่ที่สองผุทะลุโพรงประสาทฟัน มีรอยโรคปลายราก และกระดูกครอบรากฟันละลายตัว ทันตแพทย์ได้ทำการประเมินสภาพตัวฟันและรอยโรคครอบรากฟันทั้งทางคลินิกและภาพถ่ายรังสีพบว่าการพยากรณ์ของโรคที่ไม่ดี (poor prognosis) ไม่เหมาะที่จะเก็บรักษาหรือบูรณะ ทันตแพทย์จึงเสนอแนวทางการรักษาโดยการปลูกถ่ายฟันภายใต้ยาชาเฉพาะที่ เนื่องจากเป็นวิธีทดแทนฟันที่ไม่ซับซ้อนทำหัตถการเสร็จในวันเดียว เมื่อเปรียบเทียบกับวิธีอื่นๆคือการรักษารากฟัน การทำฟันปลอม หรือการใส่รากเทียม ผู้ป่วยยังได้ฟันซี่ใหม่ที่ไม่มียาพิษสภาพใดๆ และการรักษาด้วยวิธีปลูกถ่ายฟันมีการพยากรณ์ที่ดี โดยช่วงอายุของผู้ป่วยที่เหมาะสมอยู่ในช่วงอายุ 16-18 ปี ลักษณะรากฟันซี่ที่ใช้ปลูกจากภาพถ่ายรังสีมีความเหมาะสมตามข้อบ่งชี้ โดยทันตแพทย์ได้นำฟันกรามล่างขวาซี่ที่สาม ที่โผล่ขึ้นบางส่วนในช่องปากมาปลูกแทนที่ฟันซี่ดังกล่าว จากการติดตามผลการรักษาในระยะเวลา 9 เดือนพบว่า มีการเติมเต็มของกระดูกครอบรากฟัน และรากฟันมีการเจริญยาวขึ้นตามลำดับ โดยผู้ป่วยไม่มีค้ำบ่นใดๆเกี่ยวกับฟันซี่นี้และไม่พบภาวะแทรกซ้อนใดๆภายหลังการปลูกถ่ายฟันไป 9 เดือน

วัตถุประสงค์ : เพื่ออธิบายกระบวนการปลูกถ่ายฟัน โดยอธิบายถึงข้อบ่งชี้ในการปลูกถ่ายฟัน การเลือกผู้ป่วยที่ให้การรักษา ปัจจัยต่อความสำเร็จในการปลูกถ่ายฟัน อัตราความสำเร็จ และภาวะแทรกซ้อนที่อาจเกิดขึ้นได้จากการปลูกถ่ายฟัน

รูปแบบการศึกษา : กรณีศึกษา

ผลการศึกษา : ผู้ป่วยรายนี้มาด้วยอาการปวดฟันกรามล่างด้านขวาในสุด ได้รับการวินิจฉัยว่ามีภาวะติดเชื้อและอักเสบที่โพรงประสาทฟันและปลายรากฟัน จากการประเมินผู้ป่วยและการตรวจทางคลินิกทันตแพทย์เสนอแนวทางการรักษาโดยการถอนฟันที่มีปัญหาและปลูกถ่ายฟันทดแทนภายใต้ยาชาเฉพาะที่ โดยนำฟันกรามล่างขวาซี่ที่สามที่โผล่ขึ้นบางส่วนในช่องปากมาปลูกแทนที่ฟันซี่ดังกล่าว จากการติดตามผลการรักษาในระยะเวลา 9 เดือนพบว่ามีการเติมเต็มของกระดูกรอบรากฟัน และรากฟันมีการเจริญยาวขึ้นตามลำดับ โดยผู้ป่วยไม่มีค้ำบ่นใดๆเกี่ยวกับฟันซี่นี้และไม่พบภาวะแทรกซ้อนใดๆภายหลังการปลูกถ่ายฟันไป 9 เดือน

คำสำคัญ : การปลูกถ่ายฟัน (Autogenous tooth transplantation)

บทนำ

การปลูกถ่ายฟัน (Autogenous tooth transplantation) คือการผ่าตัดย้ายฟันจากตำแหน่งหนึ่งไปปลูกในอีกตำแหน่งหนึ่ง ในคนคนเดียวกัน โดยหวังผลว่าฟันซี่นั้นจะยังมีชีวิตอยู่⁽¹⁾

รายงานแรกเกี่ยวกับการปลูกถ่ายฟันพบในสมัยอียิปโบราณ โดยทาสในสมัยนั้นได้ทำการปลูกถ่ายฟันให้กับฟาโรห์ Abulcassis เป็นคนแรกที่ทำรายงานเกี่ยวกับการปลูกถ่ายฟันในปี ค.ศ. 1050 แต่ทันตแพทย์ชาวฝรั่งเศส Ambroise Pare เป็นคนแรกที่ถูกบันทึกว่าเป็นผู้นำหน่อฟันมาทำการปลูกถ่าย ในปี ค.ศ. 1564 และในปี ค.ศ.1965 Hale ได้อธิบายเกี่ยวกับกระบวนการการปลูกถ่ายฟันกราม ซึ่งนั่นถือเป็นหลักการสำคัญที่นำมาใช้จนถึงปัจจุบัน⁽²⁾

ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จในการปลูกฟัน ได้แก่⁽³⁾

1. ผู้ป่วย มักได้ผลดีในกลุ่มผู้ป่วยหนุ่มสาว โดยผู้ป่วยมักอยู่ในช่วงอายุ 16-18 ปี (ในกรณีที่ใช้ฟันกรามซี่ที่สามมาทำการปลูกถ่าย) มีสุขภาพช่องปากดี ไม่มีโรคทางระบบใดๆ ที่จะทำให้การหายของแผลข้างหรือมีการติดเชื้อง่าย
2. ตำแหน่งที่จะรับการปลูกฟัน ควรมีขนาดช่องว่างที่เหมาะสมกับขนาดของฟันซี่ที่จะปลูก มีกระดูกรองรับรากฟันเพียงพอ และไม่มีการอักเสบเฉียบพลันของเนื้อเยื่อปริทันต์
3. ฟันที่จะนำไปปลูกถ่ายควรมีลักษณะเหมาะสม ได้แก่
  - หน่อฟันต้องไม่มีพยาธิสภาพใด ๆ และขนาดของตัวฟันเหมาะสมกับช่องว่างที่จะปลูกฟัน
  - โพรงประสาทฟันและคลองรากฟันควรพบส่วนของ เยื่อหุ้มรากฟัน (Hertwig epithelial root sheath) ที่ยังไม่ถูกทำลาย ควรมีการเปิดของปลายรากฟันมากกว่า 1 มิลลิเมตร ซึ่งสามารถเพิ่มโอกาสในการเจริญของปลายรากอย่างต่อเนื่องได้มากกว่าร้อยละ 87 การหายของโพรงประสาทฟันจะสามารถพบได้จนกระทั่งถึงระยะที่ 5 ของระยะการพัฒนาของรากฟันของ Moorees⁽⁴⁾
  - พัฒนาการของรากฟัน ฟันที่จะนำไปปลูกควรเป็นฟันแท้ที่ยังมีการเจริญของรากฟัน ปลายรากฟันยังไม่ปิด ซึ่งจะสามารถประสานหลอดเลือด และมีหลอดเลือดมาเลี้ยงใหม่ (revascularization) ได้ดีกว่าฟันที่รากปิดแล้ว ระยะการเจริญของรากฟันที่เหมาะสมควรมีความยาวของราก 3/4 ถึง 4/5 ของความยาวรากปกติ
  - ลักษณะ รูปร่างของรากฟัน ฟันที่มีหลายราก และรากแยกจากกันเล็กน้อย จะให้ผลดีกว่าฟันที่มีรากเดียวหรือฟันที่รากรวบเข้าหากัน เพราะฟันที่มีรากแยกจากกันจะมีพื้นที่ผิวของรากฟันเพิ่มขึ้นทำให้เพิ่มพื้นที่ผิวในการยึดเกาะกับลิ้มเลือดและเนื้อเยื่อ

4. การวางแผนและการผ่าตัด ทันตแพทย์ต้องมีการวางแผนการผ่าตัดและทำงานด้วยความประณีต รมัถระวังใน ทุกขั้นตอน ทั้งการเตรียมตำแหน่งปลูก การเลือกฟันและเคลื่อนย้ายฟันซี่ที่ปลูก การจัดการกับเนื้อเยื่อโดยรอบ เพื่อให้เกิดความสำเร็จอย่างดี

ระยะพัฒนาการของรากฟัน

ระยะพัฒนาการของรากฟันถูกนำเสนอโดย Moorees และคณะ⁽⁴⁾ แบ่งเป็น 7 ระยะดังนี้

ระยะที่ 1 เริ่มสร้างรากฟัน

ระยะที่ 2 รากฟันมีความยาว ¼ ของรากฟันปกติ

ระยะที่ 3 รากฟันมีความยาว ½ ของรากฟันปกติ

ระยะที่ 4 รากฟันมีความยาว ¾ ของรากฟันปกติ

ระยะที่ 5 รากฟันมีความยาวสมบูรณ์ แต่ปลายรากยังคงเปิดอยู่

ระยะที่ 6 ปลายรากปิดลง ½ ของความกว้างรูเปิด

ระยะที่ 7 ปลายรากปิดอย่างสมบูรณ์

การปลูกถ่ายฟันควรทำในทันทีหลังการถอนฟันในตำแหน่งปลูกถ่าย จะทำให้มีการพยากรณ์โรคที่ดี ในขณะที่ฟันที่ปลูกถ่ายไปยังตำแหน่งที่ต้องมีการเตรียมภายหลังนั้น พบว่ามีความชุกสูงในการเกิดการละลายของ รากฟัน⁽⁵⁾ ตามหลักการแล้ว การถอนฟันจากบริเวณตำแหน่งที่รับการปลูกถ่ายฟัน ควรทำในวันเดียวกับการถอน ฟันที่จะทำการปลูกถ่าย ในกรณีที่ต้องถอนฟันจากบริเวณตำแหน่งที่รับการปลูกถ่ายฟันก่อนเวลา อันเนื่องมาจาก อาการปวดฟันหรือสาเหตุอื่นๆ ควรทำการปลูกถ่ายภายใน 1 เดือน⁽⁶⁾

การยึดฟันให้อยู่นิ่ง จะใช้วิธีใดขึ้นอยู่กับความเหมาะสมของแต่ละราย โดยการยึดฟันให้อยู่นิ่งมีหลากหลาย วิธี ได้แก่ การใช้ไหมเย็บ การใช้คอมโพสิตเรซินยึด การใช้เฟือกอะคริลิกยึด การใช้เครื่องมือจัดฟัน การใช้ลวดมัด เป็นต้น ระยะเวลาในการยึดฟันปลูกให้อยู่นิ่งมีความสำคัญกับความสำเร็จของการปลูกฟัน จึงมีผู้รายงานผลการ ปลูกฟันที่ใช้ระยะเวลาในการยึดฟันต่าง ๆ กัน ซึ่งมีตั้งแต่ 1-6 สัปดาห์ และพบว่าการยึดฟันให้อยู่นิ่งนานเกินไปจะ ชัดขวางต่อการฟื้นตัวของเยื่อปริทันต์ นำไปสู่การยึดติดของฟันกับกระดูกเข้าฟัน (ankylosis) และอาจเกิดการ ละลายตัวของรากฟันได้⁽⁷⁾ จากผลการรายงานในหลายการศึกษาได้แนะนำให้ทำการยึดฟันปลูกด้วยวิธีเย็บตัวฟัน ยึดกับเนื้อเยื่อช่องปากข้ามผ่านด้านบดเคี้ยวของตัวฟันนาน 7 – 10 วัน⁽⁸⁾ ซึ่งวิธีนี้จะทำให้ฟันซี่ที่ปลูกสามารถยับ ตัวตามแรงสรีรวิทยา (physiological force) ได้ และกระตุ้นการทำงานของเซลล์เอ็นปริทันต์และการซ่อมแซม กระดูกจะทำให้การหายของฟันปลูกดีขึ้น

ฟันที่ปลูกถ่ายต้องวางในระดับการบดเคี้ยวที่ต่ำกว่าระดับการบดเคี้ยวของฟันข้างเคียงเพียงเล็กน้อยเพื่อ ป้องกันการบาดเจ็บ การกักระแหกหลังผ่าตัด⁽⁸⁾ ผู้ป่วยควรได้รับคำแนะนำให้รับประทานอาหารอ่อน ในช่วง 2-3 วันแรกหลังการปลูกถ่ายฟัน

ปัจจัยที่สำคัญที่สุดที่ทำให้เกิดภาวะแทรกซ้อนในการปลูกถ่ายฟัน คือ สภาวะของเนื้อเยื่อปริทันต์ เมื่อเอ็น ยึดปริทันต์ได้รับบาดเจ็บในระหว่างการปลูกถ่าย มักพบการละลายตัวของรากฟันภายนอกและการเกิดการยึดติด ของฟันกับกระดูกเข้าฟัน การละลายตัวของรากฟันเป็นสาเหตุที่พบบ่อยที่สุดของความล้มเหลวของการปลูกถ่ายฟัน โดยเป็นสาเหตุของการสูญเสียฟันภายหลังการปลูกถ่าย ภาวะแทรกซ้อนที่พบได้มากที่สุดไปหาน้อยที่สุดหลังการ

ปลูกถ่ายฟัน ได้แก่ การละลายตัวของของรากฟันจากการอักเสบ การยึดติดของฟันกับกระดูกเบ้าฟัน การอักเสบของปลายรากฟัน และการบาดเจ็บอื่นๆจากการกระทบกระเทือนในฟันปลูก การถอนฟันที่ใช้ปลูกด้วยความระมัดระวังไม่มีการบาดเจ็บ (atraumatic) และย้ายไปยังตำแหน่งที่ทำการปลูกถ่ายทันที จะทำให้ลดความเสี่ยงของการบาดเจ็บต่อเอ็นยึดปริทันต์ สามารถลดอุบัติการณ์ของการอักเสบและภาวะแทรกซ้อนที่อาจเกิดตามมาได้ ซึ่งสามารถสังเกตเห็นสภาวะดังกล่าวได้ชัดใน 3 ถึง 4 เดือนหลังการปลูกถ่ายฟัน⁽⁹⁾

ความสำเร็จในการปลูกถ่ายฟัน คือ ฟันที่ปลูกและเนื้อเยื่อปริทันต์รอบฟันที่ปลูกยังมีชีวิต มีการเจริญอย่างต่อเนื่อง มีการคงอยู่ของกระดูกเบ้าฟันและอวัยวะปริทันต์รอบตัวฟัน อีกทั้งฟันที่ปลูกสามารถเคลื่อนไหวได้ตามแรงทางสรีรวิทยา⁽²⁾

จากการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวกับการปลูกถ่ายฟันของ Rohof และคณะ⁽¹⁰⁾ พบว่าอัตราการรอดชีวิตหลังการปลูกถ่ายฟัน 1 ปีมีรายงานในบทความ 26 เรื่อง พบอัตราการรอดชีวิตของฟันเฉลี่ยร้อยละ 97.4 อัตราการรอดชีวิตหลังการปลูกถ่ายฟัน 5 ปีมีรายงานใน 11 บทความด้วยอัตราการรอดชีวิตโดยเฉลี่ยร้อยละ 97.8 และพบอัตราการรอดชีวิตหลังการปลูกถ่ายฟัน 10 ปีในบทความ 6 เรื่องมีอัตราการรอดชีวิตของฟันเฉลี่ยร้อยละ 96.3

วิธีดำเนินการศึกษา

1. ชักประวัติ ตรวจภายนอกช่องปาก ตรวจภายในช่องปาก ส่งถ่ายภาพถ่ายรังสี เพื่อประกอบการวินิจฉัย
2. ทำการวินิจฉัยรอยโรค โดยในกรณีศึกษาได้รับการวินิจฉัยฟันซี่ 47 Irreversible pulpitis with symptomatic apical periodontitis และฟันซี่ 48 Impacted tooth
3. อธิบายแผนการรักษา จากการประเมินสภาพฟันที่ตรวจในช่องปากและภาพถ่ายรังสี พบว่า มีลักษณะที่เหมาะสมตามข้อบ่งชี้ในการปลูกถ่ายฟัน จึงอธิบายทางเลือกการรักษาฟันซี่ 47 โดยการถอนฟัน และทำการทดแทนช่องว่างด้วยการปลูกถ่ายฟันด้วยฟันซี่ 48 ที่ขึ้นบางส่วน อธิบายข้อดี ข้อเสีย ขั้นตอนการรักษา และภาวะแทรกซ้อนที่อาจเกิดขึ้นได้ให้ผู้ป่วยเป็นผู้ตัดสินใจ
4. ผู้ป่วยตัดสินใจเลือกการรักษาด้วยวิธีการปลูกถ่ายฟัน
5. ดำเนินการรักษา โดยถอนฟันซี่ 47 และผ่าฟันคุดซี่ 48 จากนั้นปลูกถ่ายฟัน โดยนำฟันซี่ 48 มาทำการปลูกถ่ายยังตำแหน่งฟันซี่ 47 ภายใต้ยาชาเฉพาะที่
6. นัดผู้ป่วยเพื่อประเมินผลการรักษาเป็นระยะ

พยาธิสภาพการรักษาและการพยาบาลที่สำคัญ

ข้อมูลทั่วไป

ผู้ป่วยหญิงไทยอายุ 17 ปี ภูมิลำเนา อ.เมือง จ.สกลนคร สิทธิการรักษา UC ชำระเงิน 30 บาท

อาการสำคัญ

มาพบทันตแพทย์เนื่องจากมีอาการปวดฟันกรามล่างด้านขวาในสุด มีอาการปวดตลอดเวลา เป็นมาประมาณ 3-4 วัน

ประวัติทางการแพทย์

ผู้ป่วยปฏิเสธโรคทางระบบ ปฏิเสธการแพ้ยาและอาหาร

ตรวจภายนอกช่องปาก

ไม่พบความผิดปกติของโครงสร้างใบหน้าและกระดูกขากรรไกร มีความสมมาตรของใบหน้าทั้งซ้ายและขวา อ้าปากได้ปกติ คลำไม่พบความผิดปกติของต่อมน้ำเหลืองบริเวณใบหน้าและลำคอ ดังรูปที่ 1

รูปที่ 1 แสดงภาพถ่ายภายนอกช่องปาก

ตรวจภายในช่องปาก

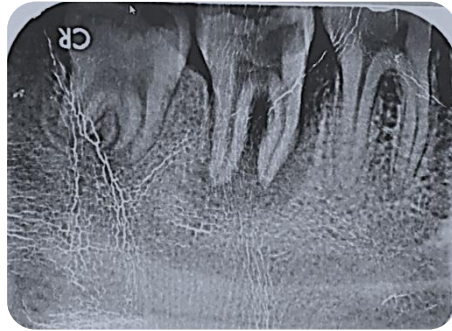
พบฟันกรามล่างขวาซี่ที่สองผุลึก เคาะปวด และพบฟันกรามล่างขวาซี่ที่สามขึ้นในช่องปากบางส่วน ดังรูปที่ 2

รูปที่ 2 แสดงภาพถ่ายภายในช่องปาก

การตรวจภาพถ่ายรังสีรอบปลายรากฟัน (Periapical film)

พบฟันกรามล่างขวาซี่ที่สองผุทะลุโพรงประสาทฟัน มีรอยโรคปลายราก และกระดูกรอบรากฟันละลายตัว ฟันกรามล่างขวาซี่ที่สามอยู่ในแนวการขึ้นแบบตั้งตรง รากยังเจริญไม่สมบูรณ์ มีการเจริญประมาณ ¾ ของความยาวรากฟัน ดังรูปที่ 3

รูปที่ 3 แสดงภาพถ่ายรังสีรอบปลายรากฟัน

การวินิจฉัยโรค

ฟันซี่ 47 Irreversible pulpitis with symptomatic apical periodontitis

ฟันซี่ 48 Impacted tooth (Vertical angulation , Class I Depth A)

การวางแผนการรักษา

อธิบายถึงปัญหาของฟันที่พบให้ผู้ป่วยทราบ สภาพฟันจากภาพถ่ายรักษาสิพบว่าตัวฟันมีรอยผุลุกลามกินเนื้อฟันไปมากกว่าครึ่ง มีการละลายตัวของกระดูกรอบรากฟัน จากลักษณะดังกล่าวเป็นผลให้การพยากรณ์โรคของฟันซี่นี้ค่อนข้างแย่ ไม่เหมาะในการบูรณะเก็บรักษา ประกอบกับช่วงอายุของผู้ป่วย และผู้ป่วยมีฟันกรามล่างขวาซี่ที่สาม ที่มีลักษณะที่เหมาะสมตามข้อบ่งชี้ในการปลุกถ่ายฟัน อธิบายทางเลือกการรักษาฟันซี่ 47 โดยการถอนฟันและทำการทดแทนช่องว่างด้วยการปลุกถ่ายฟันด้วยฟันซี่ 48 ที่ขึ้นบางส่วน ซึ่งมีข้อดี ได้แก่ การพยากรณ์ในการรักษาดี มีผลสำเร็จในการรักษาค่อนข้างสูง ผู้ป่วยจะได้ฟันซี่ใหม่ที่ไม่มีพยาธิสภาพ ขั้นตอนการรักษาไม่ยุ่งยาก ซับซ้อน สามารถทำเสร็จภายในวันเดียว มีค่าใช้จ่ายน้อย เมื่อเปรียบเทียบกับการทำฟันเทียมทดแทนในรูปแบบอื่นๆ แต่มีข้อเสีย ได้แก่ การเกิดภาวะแทรกซ้อนภายหลังการรักษา ฟันโยก ติดเชื้อ อักเสบ เกิดการยึดติดของกระดูกรอบรากฟัน (Ankylosis) ฟันตาย หรืออาจปลุกถ่ายไม่สำเร็จต้องสูญเสียฟันซี่ที่ปลุกไป หลังการอธิบายข้อมูลดังกล่าว ผู้ป่วยตัดสินใจรับการรักษาด้วยวิธีการปลุกถ่ายฟัน

การรักษา

ขั้นตอนการเตรียมฟันที่ปลุกถ่าย

1. ทำการฉีดยาชาเฉพาะที่ ด้วยเทคนิค Inferior alveolar nerve block และ Long buccal nerve block ด้านขวา ด้วยยาชา 2% Mepivacaine with 1:100,000 epinephrine ปริมาณ 3.6 มิลลิลิตร
2. ผ่าตัดเปิดเหงือกโดยใช้ใบมีดผ่าตัดเบอร์ 15 ทำการถอนฟันกรามล่างขวาซี่ที่สามโดยไม่มีการกรอกระดูก และแบ่งฟัน แล้วเย็บแผล ดังรูปที่ 4 (ข,ค)
3. ใช้คีมถอนฟันจับบริเวณตัวฟัน โดยพยายามไม่ให้เครื่องมือโดนบริเวณรากฟัน แล้วทำการเก็บฟันซี่ 48 ไว้ ในน้ำเกลือ ดังรูปที่ 4 (ง)

ขั้นตอนการเตรียมตำแหน่งปลุกถ่ายฟัน

1. ถอนฟันกรามล่างขวาซี่ที่สองออกด้วยความระมัดระวัง โดยพยายามให้เนื้อเยื่อรอบรากฟันบอบช้ำน้อยที่สุด ดังรูปที่ 4 (ก)
2. เตรียมเบ้าฟันที่จะทำการปลุกถ่ายฟัน ล้างทำความสะอาด
3. นำฟันกรามล่างขวาซี่ที่สามที่จะทำการปลุกถ่ายมาลองวางที่ตำแหน่งปลุก ทำการขลิบแต่งกระดูกเบ้าฟัน กระดูกระหว่างรากฟันเพื่อให้ฟันที่ปลุกวางลงเบ้าฟันพอดี

ขั้นตอนการปลุกถ่ายฟัน

1. นำฟันกรามล่างขวาซี่ที่สามมาปลุกวางในตำแหน่งที่เตรียมไว้ ดังรูปที่ 4 (จ)
2. ตรวจสอบการสบของฟัน ตรวจสอบจุดสบสูงบริเวณฟันที่ทำการปลุก
3. ทำการเย็บยึดฟันที่ทำการปลุก ด้วยเทคนิค Figure of eight ดังรูปที่ 4 (ฉ)
4. ให้ผู้ป่วยกัดผ้าก๊อชบริเวณที่ทำการผ่าตัดฟันคุด

ให้ผู้ป่วยรับประทานยาาระงับปวดไอบูโพรเฟน 200 มิลลิกรัม ครั้งละ 2 เม็ดวันละ 3 ครั้ง หลังอาหารเช้า กลางวัน เย็น เป็นเวลา 2-3 วันแรกหลังหัตถการ ให้อาาปฏิชีวนะอะม็อกซิซิลลินขนาด 500 มิลลิกรัม ครั้งละ 1 แคปซูล วันละ 3 ครั้ง หลังอาหารเช้า กลางวัน เย็น เป็นเวลา 7 วัน และนัดติดตามผลการรักษาเป็นระยะ

(ก)

(ข)

(ค)

(ง)

(จ)

(ฉ)

รูปที่ 4 แสดงภาพขั้นตอนการปลุกถ่ายฟันกรามล่างขวาซี่ที่สาม ไปยังตำแหน่งฟันกรามล่างขวาซี่ที่สอง

- ก. ฟันซี่ 47 ถูกถอนไป
- ข. ผ่าตัดเอาฟันซี่ 48 ออกด้วยความระมัดระวัง
- ค. เย็บปิดแผลผ่าฟันคุดซี่ 48 และเตรียมบริเวณที่จะนำฟันไปปลุกให้พร้อม
- ง. ฟันซี่ 48 ถูกเก็บในสารละลายน้ำเกลือความเข้มข้นร้อยละ 0.9
- จ. นำฟันซี่ 48 มาทำการปลุกถ่ายในตำแหน่งฟันซี่ 47
- ฉ. ทำการยึดฟันที่นำมาปลุกกับฟันด้วยวิธีใช้ไหมเย็บด้วยเทคนิค Figure of eight

ผลการรักษาและการติดตามผลการรักษา

จากการติดตามผลการรักษาพบว่า

ติดตามการรักษาครั้งที่ 1 ภายหลังจากการปลุกถ่ายฟัน 2 สัปดาห์ พบว่าฟันซี่ที่ปลุกถ่ายอยู่ในตำแหน่งเดิมที่ปลุก หลังจากตัดไหมพบฟันโยกระดับ 1 ไม่พบภาวะอักเสบหรือการติดเชื้อ แผลผ่าตัดฟันกรามล่างขวาซี่ที่สาม

แผลปิดสนิท มีไหมเย็บ 2 ตำแหน่ง ไม่พบภาวะอักเสบหรือการติดเชื้อ ดังรูปที่ 5 ผู้ป่วยมีอาการปวดเล็กน้อยเวลาเคี้ยวอาหาร

ติดตามการรักษาครั้งที่ 2 ภายหลังจากปลูกถ่ายฟัน 6 สัปดาห์ พบว่าฟันซี่ที่ปลูกถ่ายอยู่ในตำแหน่งเดิมที่ปลูก ฟันไม่โยก ไม่พบภาวะอักเสบหรือการติดเชื้อ ผู้ป่วยไม่มีค้ำบ่นใดๆ ภาพถ่ายรังสีพบมีการเติมเต็มของกระดูกรอบรากฟันโดยเฉพาะบริเวณปลายรากฟัน ประมาณ 1/4 ของรากฟัน ดังรูปที่ 6 การเจริญของรากฟันไม่พบความแตกต่างจากภาพถ่ายรังสีก่อนทำหัตถการ

ติดตามการรักษาครั้งที่ 3 ภายหลังจากปลูกถ่ายฟัน 2 เดือน พบว่าฟันซี่ที่ปลูกถ่ายอยู่ในตำแหน่งเดิมที่ปลูก ฟันไม่โยก ไม่พบภาวะอักเสบหรือการติดเชื้อ ผู้ป่วยไม่มีค้ำบ่นใดๆ ภาพถ่ายรังสีพบมีการเติมเต็มของกระดูกรอบรากฟัน ประมาณ 1/2 ของรากฟัน มีการเจริญของรากฟันเพิ่มมากขึ้นเมื่อเปรียบเทียบกับภาพถ่ายรังสีต้นฉบับปลายรากฟันยังไม่ปิดสนิท ดังรูปที่ 7

ติดตามการรักษาครั้งที่ 4 ภายหลังจากปลูกถ่ายฟัน 4 เดือน พบว่าฟันซี่ที่ปลูกถ่ายอยู่ในตำแหน่งเดิมที่ปลูก ฟันไม่โยก ไม่พบภาวะอักเสบหรือการติดเชื้อ ผู้ป่วยไม่มีค้ำบ่นใดๆ ภาพถ่ายรังสีพบมีการเติมเต็มของกระดูกรอบรากฟันประมาณ 3/4 ของรากฟัน มีการเจริญของรากฟันเพิ่มมากขึ้นจากเดิมประมาณร้อยละ 80 ของความยาวรากฟัน ปลายรากฟันยังไม่ปิดสนิท ดังรูปที่ 8

ติดตามการรักษาครั้งที่ 5 ภายหลังจากปลูกถ่ายฟัน 6 เดือน พบว่าฟันซี่ที่ปลูกถ่ายอยู่ในตำแหน่งเดิมที่ปลูก ฟันไม่โยก ไม่พบภาวะอักเสบหรือการติดเชื้อ ผู้ป่วยไม่มีค้ำบ่นใดๆ ภาพถ่ายรังสีพบมีการเติมเต็มของกระดูกรอบรากฟันมากกว่า 3/4 ของรากฟัน มีการเจริญของรากฟันเพิ่มมากขึ้นประมาณร้อยละ 90 ของความยาวรากฟัน ปลายรากฟันยังไม่ปิดสนิท ดังรูปที่ 9

ติดตามการรักษาครั้งที่ 6 ภายหลังจากปลูกถ่ายฟัน 9 เดือน พบว่าฟันซี่ที่ปลูกถ่ายอยู่ในตำแหน่งเดิมที่ปลูก ฟันไม่โยก ไม่พบภาวะอักเสบหรือการติดเชื้อ ผู้ป่วยไม่มีค้ำบ่นใดๆ ภาพถ่ายรังสีพบมีการเติมเต็มของกระดูกรอบรากฟันเกือบสมบูรณ์ มีการเจริญของรากฟันเพิ่มมากขึ้นมากกว่าร้อยละ 90 ของความยาวรากฟันปลายรากฟัน แต่ปลายรากฟันยังไม่ปิดสนิท ดังรูปที่ 10

การดูแลผู้ป่วยหลังการผ่าตัด

๑. ดูแลทำความสะอาดบริเวณแผลและตัวฟันปลูก รวมทั้งสุขภาพในช่องปากทั่วไป โดยให้ใช้แปรงสีฟันขนแปรงนุ่มพิเศษแปรงเบา ๆ บริเวณฟันปลูก ต้องระวังไม่ทำให้ฟันปลูกขยับ
๒. แนะนำให้รับประทานอาหารอ่อนในช่วงแรก และไม่ให้ใช้ฟันปลูกบดเคี้ยวเลยในช่วง ๑ เดือนแรก หลังจากนั้นให้เคี้ยวอาหารอ่อนที่ฟันปลูกได้ และให้เคี้ยวอาหารตามปกติได้หลังผ่าตัด ๓ เดือน
๓. แนะนำให้ใช้น้ำยาบ้วนปาก ๐.๒% Chlorhexidine เพื่อช่วยลดการอักเสบ

รูปที่ 5 แสดงภาพในช่องปากหลังการปลูกถ่ายฟัน
2 สัปดาห์

รูปที่ 6 แสดงภาพในช่องปากและภาพถ่ายรังสีภายหลังการปลูกถ่ายฟัน 6 สัปดาห์

รูปที่ 7 แสดงภาพในช่องปากและภาพถ่ายรังสีภายหลังการปลูกถ่ายฟัน 2 เดือน

รูปที่ 8 แสดงภาพในช่องปากและภาพถ่ายรังสีภายหลังการปลูกถ่ายฟัน 4 เดือน

รูปที่ 9 แสดงภาพในช่องปากและภาพถ่ายรังสีภายหลังการปลูกถ่ายฟัน 6 เดือน

รูปที่ 10 แสดงภาพในช่องปากและภาพถ่ายรังสีภายหลังการปลูกถ่ายฟัน 9 เดือน

ผลการศึกษา

ในกรณีที่ฟันไม่เหมาะที่จะบูรณะ หรือมีการพยากรณ์โรคไม่ดี จำเป็นต้องถอนฟันชิ้นนั้นไป การปลูกถ่ายฟันเป็นทางเลือกที่ดีในการทดแทนฟันที่สูญเสียไป โดยเป็นวิธีที่ประหยัดค่าใช้จ่าย ลดระยะเวลาการรักษา และมีความยุ่งยากซับซ้อนในการรักษาน้อยกว่าวิธีอื่น ได้แก่ การทำรากเทียม การใส่ฟันปลอมติดแน่น หรือการใส่ฟันปลอมถอดได้ โดยการปลูกฟันมีผลสำเร็จค่อนข้างสูง คือมีอัตราความสำเร็จมากกว่าร้อยละ 90 จากการทบทวนการศึกษาต่าง ๆ หลายการศึกษาที่ผ่านมา ยิ่งหากมีปัจจัยต่างๆที่เหมาะสม ได้แก่ ตัวผู้ป่วย ฟันซี่ที่ปลูก และตำแหน่งที่ปลูกฟัน จะยิ่งส่งเสริมให้การปลูกถ่ายฟันมีอัตราความสำเร็จสูงขึ้น

ฟันที่นิยมนำมาปลูกถ่าย คือ ฟันคุด (ฟันกรามซี่ที่สาม) ผู้ป่วยควรมีอายุอยู่ในช่วงประมาณ 16 -18 ปี โดยฟันปลูกที่มีพัฒนาการของรากฟันยังไม่สมบูรณ์ จะพบความสำเร็จและอัตราการอยู่รอดมากกว่าฟันที่รากฟันสมบูรณ์เต็มที่แล้ว นอกจากนี้ฟันมีรากสมบูรณ์แล้วมีโอกาสเกิดการละลายของรากฟันได้มากกว่า ซึ่งในกรณีศึกษานี้มีข้อบ่งชี้ตรงตามที่กล่าวมาคือ ผู้ป่วยอายุ 17 ปี สุขภาพดี ฟันปลูกมีรูปร่างใกล้เคียงกับฟันซี่ที่ต้องการปลูกทดแทน รากฟันปลูกมีการพัฒนาของรากฟันในระยะที่ 4 รากฟันยังพัฒนาไม่สมบูรณ์ มีความยาวรากประมาณ $\frac{3}{4}$

ของความยาวรากฟัน มีลักษณะ 2 รากแยก ทั้งหมดที่กล่าวมาล้วนเป็นปัจจัยส่งเสริมความสำเร็จในการปลูกถ่ายฟันในผู้ป่วยรายนี้

ฟันที่ปลูกถ่ายควรให้ด้านบดเคี้ยวของฟันปลูกอยู่ในระดับต่ำกว่าด้านบดเคี้ยวของฟันข้างเคียงเสมอ เพื่อให้ไม่ให้สบกับฟันคู่สบในระยะแรกหลังผ่าตัด ดังนั้นทันตแพทย์ควรมีการตรวจการสบฟันในทุกครั้งในการติดตามผลการรักษาเพื่อลดความเสี่ยงในการอักเสบรอบ ๆ อวัยวะปริทันต์ของฟันปลูก และลดการรบกวนการพัฒนาารากฟันและการเจริญของกระดูกครอบรากฟัน

การยึดฟันให้อยู่หนึ่ง จะใช้วิธีใดขึ้นอยู่กับความเหมาะสมของแต่ละราย การยึดฟันให้อยู่หนึ่งนานเกินไป และแน่นเกินไป จะทำให้เอ็นยึดปริทันต์ฝ่อตัว และทำให้เกิดฟันยึดติดกับกระดูกเบ้าฟัน การฟันตัวของเนื้อเยื่อปริทันต์ข้างล่างทำให้เกิดการละลายตัวของรากฟันได้มากกว่าและยังทำให้มีหลอดเลือดมาเลี้ยงใหม่ (revascularization) ลดลง ควรปล่อยให้ฟันปลูกสามารถขยับตัวได้บ้าง การยึดฟันที่ปลูกด้วยวิธีเย็บเป็นที่นิยม โดยแนะนำให้ยึดนานประมาณ 7 -10 วัน ในช่วงสัปดาห์แรกหลังการปลูกฟัน อาจพบว่าฟันโยกได้มากกว่า 1 มม. ในช่วง 1-2 สัปดาห์แรก ถ้าไม่มีภาวะแทรกซ้อนใดๆ จะมีการซ่อมแซมของเนื้อเยื่อและกระดูก ทำให้ฟันกลับมาแน่นได้เป็นปกติภายในช่วง 1-2 เดือนแรก โดยในกรณีศึกษาเลือกใช้วิธีเย็บยึดตัวฟัน ใช้การเย็บเทคนิค Figure of eight พบว่าการยึดฟันด้วยวิธีการเย็บได้ผลดี และไม่พบภาวะแทรกซ้อนใดๆ

การพิจารณาความสำเร็จของการปลูกถ่ายฟัน สามารถพิจารณาได้จากลักษณะทางคลินิกและภาพรังสีโดยลักษณะสำคัญที่บ่งบอกให้เห็นถึงความสำเร็จคือมีการกลับมายึดติดใหม่ของเอ็นยึดปริทันต์บริเวณผิวรากฟันซึ่งที่ปลูกกับกระดูกเบ้าฟัน รวมถึงการไม่พบการอักเสบของเนื้อเยื่อปริทันต์รอบตัวฟัน ดังนั้นการตรวจทางคลินิกในกรณีศึกษาพบว่า ฟันปลูกไม่มีการโยกผิดปกติ ผู้ป่วยรู้สึกสบาย ไม่มีอาการเจ็บปวด สามารถใช้ฟันเคี้ยวอาหารได้ตามปกติ ไม่มีการอักเสบของเหงือกและอวัยวะปริทันต์ บริเวณตำแหน่งรับฟันซึ่งที่ปลูกมีระดับการยึดเกาะและมีรูปร่างของเหงือกที่ดี การตรวจทางถ่ายภาพรังสี พบขนาดช่องว่างเอ็นยึดปริทันต์ปกติไม่มีการละลายของรากฟันปลูกจากการอักเสบ มีการพัฒนารากฟันอย่างต่อเนื่อง และมีการเจริญของกระดูกเบ้าฟันครอบรากฟัน ซึ่งแสดงให้เห็นว่าการปลูกฟันในกรณีศึกษาประสบความสำเร็จ

สรุปและข้อเสนอแนะ

การปลูกถ่ายฟันเป็นทางเลือกหนึ่งที่ใช้ทดแทนช่องว่างหลังจากสูญเสียฟัน ที่ให้ผลดีและมีอัตราความสำเร็จสูง ผู้ป่วยได้ฟันซี่ใหม่ที่ไม่มีความผิดปกติ โดยมีความเหมาะสมในด้านต่างๆ ได้แก่ ตัวผู้ป่วยเอง ทั้งในด้านสุขภาพ อายุ สุขอนามัยช่องปาก ลักษณะของตำแหน่งฟันที่รับการปลูก ลักษณะของฟันที่ปลูก และความเชี่ยวชาญของทันตแพทย์ผู้รักษารวมไปถึงการวางแผนการรักษาที่เหมาะสม สิ่งเหล่านี้ล้วนมีผลต่อความสำเร็จในการปลูกถ่ายฟัน ทำให้ได้มาซึ่งฟันที่มีชีวิต ทำหน้าที่ได้ตามปกติ และเกิดความสวยงาม

ควรทำการทดสอบความมีชีวิตของฟันด้วยการวัดการตอบสนองของเนื้อเยื่อต่อกระแสไฟฟ้า โดยเริ่มทดสอบหลังปลูกฟันแล้วประมาณ 3 เดือน เนื่องจากการตรวจช่วงก่อนหน้านี้อาจจะไม่แน่นอน ฟันปลูกจะมีการตอบสนองเหมือนฟันปกติประมาณ 6 เดือน ถึง 1 ปี หลังผ่าตัด การตอบสนองต่อกระแสไฟฟ้ามีความสอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้นของการสร้างอวัยวะปริทันต์ที่ตรวจพบในภาพรังสี เพราะในบางกรณีจากภาพรังสีพบมีการสร้างกระดูกเบ้าฟัน ผิวกระดูกเบ้าฟันและช่องเอ็นยึดปริทันต์อย่างสมบูรณ์ดีแต่ไม่ตอบสนองต่อกระแสไฟฟ้า ถ้าลักษณะทางคลินิกและภาพรังสีไม่มีความผิดปกติใด ๆ ถือว่าการปลูก

ฟันนั้นได้ผลสำเร็จในระดับหนึ่ง ยังไม่ต้องให้การรักษาใด ๆ จนกว่าจะมีอาการทางคลินิก หรือมีพยาธิสภาพเกิดขึ้น จึงจะให้การรักษาที่เหมาะสมต่อไป ทั้งนี้ควรมีการติดตามประเมินผลเป็นระยะ ๆ นานจนกว่ารากฟันปลูกเจริญสมบูรณ์ดี ซึ่งอาจใช้เวลานานมากกว่า 3 ปี

เอกสารอ้างอิง

1. Hale ML. Autogenous transplants. *Br J Oral Surg.*1965;3:P.109–113.
2. Park JH, Tai K, Hayashi D. Tooth autotransplantation as a treatment option: A review. *J Clin Pediatr Dent.* 2010;35:P.129–135.
3. Nimčenko T, Omerca G, Varinauskas V, Bramanti E, Signorino F, Cicciù M. Tooth auto-transplantation as an alternative treatment option: A literature review. *Dent Res J (Isfahan).* 2013;10(1):P1-6.
4. Moorrees CF, Fanning EA, Hunt EE Jr. Age variation of formation stages for ten permanent teeth. *J Dent Res.*1963;42:P490–502.
5. Marques-Ferreira M, Rabaça-Botelho MF, Carvalho L, Oliveiros B, Palmeirão-Carrilho EV. Autogenous tooth transplantation: Evaluation of pulp tissue regeneration. *Med Oral Patol Oral Cir Bucal.* 2011;16:P984–989.
6. Sartaj R, Sharpe P. Biological tooth replacement. *J Anat.* 2006;209:P.503–509.
7. Cohen AS, Shen TC, Pogrel MA. Transplanting teeth successfully:autografts and allografts that work. *J Am Dent Assoc.* 1995; 126(4):P481–485.
8. Thomas S, Turner SR, Sandy JR. Autotransplantation of teeth: is there a role? *Br J Orthod.* 1998; 25(4):P.275–282.
9. Hermann NV, Lauridsen E, Ahrensburg SS, Gerds TA, Andreasen JO. Periodontal healing complications following extrusive and lateral luxation in the permanent dentition: A longitudinal cohort study. *Dent Traumatol.* 2012;28:P.394–402.
10. Rohof ECM, Kerdijk W, Jansma J, Livas C, Ren Y. Autotransplantation of teeth with incomplete root formation: a systematic review and meta-analysis. *Clin Oral Investig.* 2018;22(4):P.1613-1624.